

En Bondehövding i Haningebygden för 100 år sedan

Åke V. Ström 1960

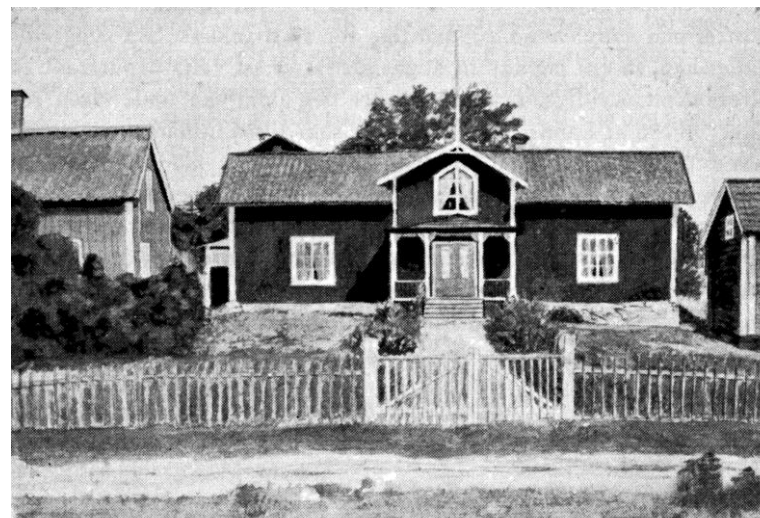
När Fredrika Bremer under sin resa i Amerika bevisar julguds-tjänsten i New Orleans år 1850, drömmer hon sig tillbaka till julottan i Österhaninge kyrka. Hon tänker på slädfärden dit i morgonskymningen, hon ser riksdagsman i Tyresta träda in genom kyrkodörren i vargskinnspäls, hon ser barnens lysande blickar och hör dem sjunga den starka livfulla sången »*Var hälsad, sköna morgonstund*».

Den person, som Fredrika Bremer omnämner med det entydiga namnet »*riksdagsman i Tyresta*», var en av Österhaninge församlings stora söner, ledamoten i hedervärda bondeståndet, riksbanksfullmäktigen, häradsdomaren och kyrkvärden Matts Ersson eller Eriksson, en verklig bondehövding från förra seklets början.

Hans bild finns inte tidigare tecknad, och det kan därför vara på tiden att samla data och fakta om hans liv och gärning.

ME föddes 28 juli 1778 som medlem av en gammal Österhaningefläkt. Hans far, nämndemannen Erik Mattsson, ägde enligt 1767 års storskifteskarta den gård i Tyresta by, som ännu finns kvar med namnet Janssonsgården, och här föddes ME och hans ofärdiga syster Maria Eriksdotter, som dog 7 april 1851.

ME gifte sig med den 5 år yngre Maria Christina Nilsson, och makarna fick en endast en son, som avled vid 20 års ålder. År 1849 dog även Maria Christina, och ME levde som änkeman till 1867, då han gick bort i en ålder av 88 år, 10 månader och 15 dagar.



Matts Erssons gård, sedermera »Janssonsgården», i Tyresta.

Han började tidigt sin offentliga gärning och slutade den sent. Under 60 år stod han i ledningen för Österhaninge sockens kommunala och kyrkliga förvaltning, och från 1809-41, d. v. s. under drygt 30 år, deltog han aktivt i rikspolitiken och »*spelade en viss roll i den svenska bondeklassens kamp för hävdande av sin ekonomiska och sociala frihet*».

Efter ME:s död den 3 maj 1867 ägdes gården av kyrkvärden Lars Larsson i Beteby och nämndemannen Jan Erik Persson i Hammarby, (f. 1815), gift med ME:s fosterdotter, Anna Brita Larsdotter (f. 1808), som var systerdotter till ME:s hustru, Maria Christina. Jan Eriks och Anna Britas dotter, Brita Charlotta Persdotter (f. 1847), blev gift med Karl V. Jansson i Tyresta (f. 1854), som övertog släktgården efter svärfaderns död 1876. Deras sex barn äro ännu i livet, bl. a. Hilda Vilhelmina Jansson och Elna Sofia Pettersson, båda i Hammarby, och Elsa Charlotta Sundström i Tutviken.

I MATTS ERSSON I RIKSDAGEN.

Redan 1809 blev ME (vid 31 års ålder) vald till riksdagsman för bondeståndet vid den riksdag, som avsatte konung Gustaf IV Adolf och valde hertig Carl till Sveriges konung. Vid denna riksdag har han ej tagit till orda utan inskränkt sig att på annat sätt ge sin mening till känna. I en skrivelse tillsammans med andra vill han t.ex. ej överlämna Leckö kungsgård som tacksamhetsgård åt finska krigets hjälte, generallöjtnant Adlercreutz. Då frågan om lika arv för son och dotter behandlas, instämmer han i ett yttrande av Håkan Pehrson från Jönköpings län, där det bl. a. heter:

Utom minsta afseende på qwinkönets lika värda med mankönet, hwilket af den wise Skaparen, inrättadt till människoslägtets widmagthållande, beqwämlighet, nytta och nöje, blifwer i alla tider lika nödwändigt, förekomma likwäl de omständigheter, uti åtskilliga näringar och lefnadssätt i borgerliga samhället, som utan att förringa eller skada qwinkönets verkligen göra denna skillnad i arv nödwändig [t. ex. om 3 systrar och en bror ärva en gård] Lantbruksnäringen skulle deraf verkligen komma i wanmagt. . Utan att behöfwa åberopa den ojäfaktiga sanningen att qvinnan är skapad för mannens, och icke mannen för qvinnans skull, blifwer det i alla fall en ostridig grund att mannen är qvinnans hufwud, och att dess göromål i borgerliga sammanlefnaden, i anseende till deras större omfattning, äro oskiljaktigt förenade med både mera möda och ett drygare ansvar hwilket Skaparen hwar och en efter deras behof och krafter tilldelat.

Vid urtima riksdag 1817-18 valdes ME till suppleant i bankutskottet och suppleant i fullmäktige för riksbanken. Sitt jungfrutal håller han, så vitt jag kan se, angående sättet att välja deputerade för Kronoskjuttskyldige, och här är det den ödmjuka undersåten

som talar: *»Förd af Landsfaderlig omsorg, som alltid utmärkt vår älskade och dyre Konungs dagar, har Hans Kongl. Maj:t, med Nådigaste afseende å de skjutsande Undersåtarnes tunga och besvär förordnat.»*

Just skjutsfrågor tyckas ha angått honom nära. Han reserverar sig mot ståndets beslut att gästgivarna, inte särskilda hemman, skola stå för fångskjutsarna, önskar uppmjukning av gästgivarlagen och vill ha bort *»Torg- och Gaturenhållningspenningar»* vid lantmännens foror till Stockholm. I sistnämnda ärende yttrar han skarpa ord:

Utskottet synes hafwa warit i den yttersta förlägenhet, då det welat förswara Sthlm Stads rättighet till Torg- och Renhållningspenningars uppbärande genom åberopande, att stadgandet för denna avgift icke innehåller något twång för Landtmannen, att dit införa sina waror och [meningen är: eller förbud] att wid införandet, genom ett högre pris, hålla sig för avgiften skadelös. Härigenom, tyckes mig, har Utskottet liksom förklarat, att Stockholmsboen icke wore i behof af Landtmannawaror, och att priset på hwad man ämnade afyttra, alltid berodde på säljaren . . . Naturen af all handel är frihet från twång, i synnerhet wid fråga om nödwändighetswaror; och jag önskade Utskottet måtte uppge något sätt, huru Stockholm med sina förnödenheter annorlunda kunde förses, än hittills skett.

ME återkom redan vid denna riksdag till arvsfrågor, men denna gång var det han, som yrkade en ändring av Ärvdabalken. Det gällde då myndighetsåldern, 21 år. Sverige var ju på den tiden vant vid ofred, och ME menar, att en man som måste dra ut i krig vid 20 års ålder, inte borde bli myndig först året därpå och under sin bortavaro i främmande land kanske förlora mycket genom falska förmyndare.

Han borde själv få ordna för sig. *»Då tyckes den af hela werldens Regent till en Man i forntiden gjorda erinran nu äfwen kunna ihågkommas: 'Beställ om ditt hus, ty du måste dö».*

Han undrar i samma anförande, varför unga änkor skola vara myndiga men inte äldre ogifta kvinnor.

Redan vid 1823 års lagtima riksdag fick ME en hel rad hedersamma uppdrag. Han blev sålunda genast från början ledamot av ståndets enskilda besvärsutskott, elektor för ståndets utskottsval och ledamot av bevillningsutskottet. Senare blev han medlem i förstärkta statsutskottet, suppleant för bankofullmäktige och slutligen ledamot av förstärkta stats- och bankutskottet. Hans håg och fallenhet låg tydligen framför allt åt det ekonomiska hållet.

Detta visar sig också i ME:s yrkanden och reservationer, som nästan alltid gå i sparsamhetens tecken. Han diskuterar frågan om kostnaden för Kronprinsens (sedermera Oscar I:s) förmålning och utrikes resa skola tagas ur salpeterfonden. Han talar (mot skåningarna) för att danska hästar må få införas, om de äro billigare än svenska.

Han reserverar sig mot *»Discont-Contoires [diskonto-kontor, d. v. s. lånebanks] inrättande i staden Göteborg»* och mot avlöning åt extra kanslisterna i riksdagen. Däremot yrkar han på höjning av postskjutslegan för vissa hemman och höjning av brevportot med 10 %.

Vid denna riksdag led ME ett svårt men ganska förståeligt nederlag. Han motionerade om att häradskrivarna skulle indragas och deras arbete skötas av kronofogdarna. Men riksdagsprotokollet upplyser kärvt: *»Ståndets fleste Ledamöter ansågo Matts Erikssons motion åsyfta en lika obehörlig som onyttig förändring, hwadan ME tillstyrktes att Memorialet återtaga, dertill han ock begaf sig».*

Vid 1828-30 års lagtima riksdag talade ME icke många gånger. Han reserverade sig, ensam, mot beslutet att upphäva riksdagens rätt *»att med egna käromål draga sina wederparter från deras lagliga Domstolar»* och mot beslutet om maximivikt på resandes packning vid gästgivar skjuts.

Vid denna riksdag blev han ledamot av konstitutionsutskottet och tillfällig ledamot i statsutskottet. Det var också nu han första gången valdes till fullmäktig i riksbanken, och denna titel, Bancofullmäktig, behöll han till sitt sista år, och den är den enda som utnyttjas på hans gravsten.

I början av denna riksdag höll ME sitt enda större men så mycket mer berömda tal. Det gällde böndernas rätt att vara jämställda med kronan och adeln vid jordförvärv. Huvudparten av anförandet, med utlämnande av historiken, lyder:

Det är uti ett, så wäl för enskilte Jordbrukare, som Landt-Culturen i allmänhet, högst wigtigt ämne, som jag will utbedja mig det Hederwärda Ståndets uppmärksamhet, och anhålla om dess bistånd, till ändrings winnande uti följande rättwisan och billigheten sårande Lagrum: »Nu kan Skattejord utom börd säljas; är det Kronoskatte, hembjude thet Kronan, och thet som Frälsekatte är honom som frälserätt therå äger, innan tredje uppbud therå tages, och hafwe the macht then jord att lösa och sedan lagfarten fullfölja låta som sagt är» .. . Uppkommen i en tid, då Swenska Allmogens rättigheter blott tyckas warit till såsom ett mål för oupphörligen fortsatta inkräktningar, wäckte Frälseränteägarens lösningsrätt dock genast alla Ofrälse-Ståndcrs uppmärksamhet och motwilja. [Den tillkom 1660].

Fullkomligt erkänner jag nyttan för jordbruket deraf att Landtbrukare finnas med betydligare penningstyrka, wettenskaplig underbyggnad och större utrymme för en deraf

wäckt och eggad verksamhet. Men för dessa är all Landets jord åtkomlig genom vanligt köp.

Det ägnar en Svensk Bonde att öppet erkänna att lagstiftande magten under halftannat århundrade sökt småningom lossa de band, hwilka, främmande för Fosterlandets urgamla, fria författning och minskade af den stora rörelse, som förde Gustaf Wasa på Sweriges Thron, samt lättade af denne odödlige Befriares ädla omvårdnad om alla sina undersåtars rätt och bästa, icke destomindre både förut och efteråt under en lång tid af år blifwit lagda på Sweriges Allmoge, nästan alla efter främmande mönster, emot hwilkas efterhärming våra Förfäder förgäfwes sökt trygga sig genom det i Lagen uttryckligen intagna förbehåll: »at ingen Utländske rätter dragis in i Rikit Almoghom til tunga»

Efter 1810 är denna fråga ej mer någon Ståndsfråga, ehuru den såsom widrörd i 11 § av Höglöfliga Ridderskapet och Adeln Privilegier d. 16 oct. 1723, måste afgöras på det i Regeringsformens 44 § föreskrifne sätt. De ädla och upphöjda tankesätt, i hwilka Höglöfl. Ridderskapet och Adeln länge föregått sina Med-Ständer, förwissa mig emellertid att sistnämnde förhållande är en anledning mer att hoppas bifall till det förslag jag, medweten af möjligheten att hafwa tagit miste, men ock af renhet i afsigt, wördsamt wågar framställa, att sednare Mom. af 11 § i Höglöfliga Ridderskapets och Adeln Privilegier af den 16 oct. 1723 må få utgå och 4 Cap. 5 § jorda-Balken erhålla följande lydelse: — »Frälseränta, som säljes, må hwar och en som äger del i den jord, hwaraf den utgöres bör, hafwa magt att innan laga stånd åkommer, lösa till så stor del, som af hans ägande jord utgår; och låte han sedan fullfölja lagfarten som sagt är».

Om detta tal säger professor Sigurd Erixon, att det »på ett höviskt sätt framförde en talrik befolkningsgrupps rättmätiga och fäderne ärvdaskrav».

ME var ledamot av 1834-35 års urtima riksdag och insattes då i ståndets kanslidirektion men höll icke något anförande eller antecknade särskild mening. Åren 1840-41 var han med för sista gången. Han talade då om åtgärder för »jemkning och lindring i skatterne» och

mot avskrivning av statens kolera-lån till Göteborgs stad.

Annars innehålla dessa protokoll mest reservationer (in alles 12 stycken), de flesta i negativ riktning, t .ex. mot beslutet om lika arv för son och dotter, mot vissa paragrafer i den nya folkskole- och fattigvårdslagen, mot representationsreformen o. s. v. Han vill icke att Kungl. Befallningshavande utan pastor och församling själva skola få bestämma om krogars anläggande i socknen. Det är en över 60 års man, som icke väntar mycket av nyheter och nya beslut.

II. MATTS ERSSON I HEMSOCKNEN.

I Österhaninge socken blev ME nämndeman 1812, häradsdomare 1822 samt kyrkvärd under åren 1817-1866, d. v. s. i 49 år. Fem månader före sin död, d. v. s. den 16 dec. 1866, blev han befriad från kyrkvärdssysslan »i anseende till sin höga ålder och därmed förenad kroppsbräcklighet». Under alla dessa år har han nästan varit närvarande vid alla stämmor och kyrkorådssammanträden. En gång omtalar protokollet, att han var sjuk, och en annan gång vet han inte, om han har tid och tillfälle att fara på sammanträde till Fittja om ny brandstodsförening.

Men annars tycks han ha hunnit allt, orkat allt och intresserat sig för allt.

Blott några glimtar kan ges från fyra områden av socknens liv.

1. Skolfrågor. Det begynnande 1800-talet var folkundervisningens gryningstid. Redan 1814 — vilket var 28 år före den svenska folkskolestadgan — hade viktualiehandlaren Eric Boman i Stockholm förklarar sig vilja skänka 2 000 Riksdaler Banco till Österhaninge församling »att genom Kyrkorådets försorg förräntas och räntan användas till aflöning af en Schol-Lärare för Församlingens barn, med vilkor: att Församlingen å sin sida ingår i författning att oförtöfvat uppbygga ett Schol-Hus, fastställa ett Schol-Reglemente

samt antaga en Schol-Lärare».

I den kommitté, som nu valdes, insattes kyrkoherde Eric Bergfalk, representanter för Årsta (brukspastorn Bremer), Söderby, Sandemar och Vendelsö samt kyrkvärdarna Matts Ersson och Pehr Pehrsson i Stadsberga. Resultatet blev Hesslingby-skolan, för vilken jag redogjort i en tidigare uppsats. Här var ME troget med. Så kom folkskolestadgan 18 juni 1842. Ett par månader därefter tillsattes en ny kommitté för att ordna skolväsendet i socknen, och även där blev ME en drivande kraft. Redan före julen 1843 var kommittén redo att lägga fram ett »Förslag till Scholinrättningar i Österhaninge».

Tre skolor skulle byggas: en vid kyrkan, en i Svartbäcken, en vid Vaxnäs.

Här märker man genast ME:s omsorg om de små i samhället: han opponerar mot att hemmansdelar under $\frac{1}{4}$ mantal (= mindre än hans egen gård) skola deltaga med bidrag som om de hade $\frac{1}{4}$ mantal

År 1844 är man färdig att välja skolstyrelse (obs, ej skolråd). Utsetta blevo de tidigare kommitterade jämte löjtnant C. G. Braunerhjelm på Sandemar och inspektör Joh. Malmberg, Svartbäcken. Här fick ME samarbeta med ett par av de herrar, som i andra sammanhang skulle stå som hans motståndare.

På skolans liksom på alla andra områden ville ME värna om socknarnas självbestämmanderätt. I riksdagen reserverade han sig därför mot ett beslut, som i bondeståndet fattats med lika röstetal och lott: han vill icke att det skall finnas minimilöner för lärare, utan lönesättningen skall baseras på uppgörelse mellan kommun och lärare. Vi äro ännu långt ifrån kollektivavtalens och lönegradernas tid!

2. Fattigvården tycks ha legat ME varmt om hjärtat. År 1816 blev han utsedd att besiktiga fattighuset och ordna med skilda rum för sjuka och friska. Ett nytt fattighus byggdes också år 1817.

År 1821 framlägger ME ett förslag till en metod att minska fattigkassans utgifter: de s.k. hjonen skulle sysselsättas med arbetshjälp för de fattigas begravningar och därvid spika likkistor, gräva gravar o. s. v. Efter en utredning, som tog ett år, bifölls ME:s förslag, som alltså innebar en form av nödhjälpsarbete.

På 1830-talet råkade ME i fejd med klockare Bjurholm angående redovisningen för fattigkosten, varom mera nedan. När kyrktaket lades om 1836, inköpte ME de kasserade spånen för att användas som ved åt fattighjonen, men föreståndarinnan ville ej ha dem, vilket tyder på att bränslebehovet var fyllt.

År 1845 tycks ha varit ett svårt nödår. ME blev medlem av den nyinrättade nödhjälpskommittén, som konstaterade, att det i församlingen fanns minst 160 utfattiga personer. När en ny lag trädde i kraft 1847, blev ME ledamot av sockennämnden, som nu tillika var fattigvårdsstyrelse. Som sådan är han också ansvarig för den nya »Fattigvårdsstadgan för Österhaninge», som framlades på hösten 1847 och var i kraft till år 1872.

3. Hälsovården. I början av 1800-talet var det särskilt aktuellt med vaccination mot smittkoppor. Man hade svårt att få vaccinatörer. På våren 1816 fick kyrkoherde Bergfalk sköta sysslan, vilket han gjorde gratis, och då bestämdes, att det skulle fortsätta så med ME och en annan förtroendemän som vaccinationsföreståndare. Detta uppdrag skötte ME i 10 år men avsåg sig 1826, då han åter blev riksdagsman.

En annan farlig sjukdom var syfilis. Det kom upp planer på ett länssjukhus för veneriskt sjuka, och 1816 blev ME delegerad för att planera ett sådant sjukhus, där smittade personer kunde få vård utan avgift. Ännu 1824 utses ME till elektor för val av häradshövdingar rörande utgifter för den veneriska smittans bekämpande.

Ett kvartsekel senare kom koleran, och den krävde snabba åtgärder. ME blev ledamot av en särskild sundhetsnämnd, som skulle vidtaga mått och steg för att förebygga sjukdomens spridning.

4. Kyrkan. Som kyrkvård hade ME helt naturligt otaliga uppdrag och bestyr med kyrka, prästgård, klockargård och annat. Från hans andra år som kyrkvård heter det i ett stämmoprotokoll: *»Sedan den förr beslutade Reparationen på Klockstapeln och i Sakristian ännu ej blifvit verkställd, åtog sig Riksdagsmannen ME i Tyresta att dertill söka förmå Enklingen Westberg vid Höglund».*

Protokollen visa oss ME såsom oerhört mån om vården av sockenkyrkan och dess torn. En gång yrkade överjägmästare von Bahr, att hela kyrkspiran skulle rivas ju förr dess hellre. ME begärde dock uppskov till följande söndag, då en grundlig besiktning skulle hållas.

Påföljande söndag uppstego också herr von Bahr, byggmästare Erik Carlström i Olsholmen, kyrkvårdarna ME och Matts Åkerblom samt fyra andra sockenmän i tornet. *»Och befanns tornet vara i så fast och gott skick, att det. . . ännu i många år utan våda kunde kvarstå».* En annan gång ville ME inhägnat hela kyrkbacken *»både för snyggheten vid kyrkan och äfven till säkerhet för medhafda hästar».*

Mera oförstående ställa vi oss kanske till den 80-årige ME:s ståndpunkt i orgelfrågan. Då man år 1862 beslöt anskaffa ett passande orgelverk, reserverade sig båda kyrkvårdarna, ME och Lars Larsson i Beteby. Dock var det kanske inte så farligt med motståndet. Redan några veckor därefter tillkännagav ME och Lars Larsson sin mening, att församlingen utan bidrag av kyrkokassan skulle bekosta orgeln. De pengar, som funnes i kyrkokassan, vore nödvändiga till kyrkans oundgängliga reparation, särskilt av tornspiran, som tagit allt starkare lutning. Den andra meningen segrade: man skulle ta 3000 Rd från kyrkokassan och resten från frivilliga församlingsgåvor.

Över huvud taget var ME rädd om socknens finanser. När hundskatt infördes 1861 med 2 1/2 Rd. per år och djur, antecknade ME till protokollet, att det borde varit 5 Rd. per år och djur.

III MATTS ERSSONS PERSONLIGHET.

Hurdan var då denne mångsysslande och inflytelserike man?

År 1820, när ME var 42 år, finna vi följande intyg:

Efter hos pastor skedd anmälan underrättades församlingen, det Nämndemannen och Kyrkovärden samt f.d. Riksdagsmannen Matts Ericsson i Tyresta den 26 oktober 1818 låtit besigtiga en I Dess ägande Ett fjerdedels Mantal frälse Skatte uti Tyresta By och ofvannämnda Församling, af Honom verkställd Odling, af hvilken besigtning utrönt och intygadt blifvit, att Matts Ericsson sjelf, med eget Tjenstefolk, utan några legda och betingade arbetare, dels till beständig åker, dels till äng och cirkulationsbruk med säd och gräsväxter, afröjt och odlat circa Sexton Geometriska Tunmland af en med skog beväxt oländig mark, att dessutom den gamla åkren och ängen förmedelst kostsamma vattenutdikningar och stenbrytning m. m. blifvit af ME betydelsen förbättrad, samt ett Torp vid en af nämnda Odlingar anlagdt. Efter framställd fråga om hvad församlingen, rörande dessa af ME verkställda förbättringar och Odling, hade sig bekant, bestyrktes, så väl af Hans grannar som ock af de öfrige, hvilka ägt tillfälle att lära känna Tyresta Bys ägor och ME:s vid dess ägande hemmansdel ådagalagda Odlingsflit, sanningen af ofvan nämnda uppgifter, äfven som ME:s ordentliga och berömvärda vandel af alla församlingens närvarande ledamöter enhälligt erkändes.

Möjligen kan man inte fritaga ME från en viss personlig vinningslystnad. Redan innan han beklädde någon särskild hederssyssla i socknen, åtog han sig att anskaffa förstärkningskarlar till försvaret »mot någon vedergällning för kostnader och tidsspillan.

Denna ersättning, jämte ränta, krävde ME genom fjärdingsman och länsstyrelse, vilket föranleder sura kommentarer vid en stämma fem år därefter: *»öfver detta Matths Ericssons och Pehr Ericssons tagne steg, yttrade församlingen så mycket mera sin förundran, som, enligt alla nu närvarandes enstämmiga intyg, ME och PE aldrig hvarken sjelfve, eller genom Ombud, förr än nu, yrkat utbetalningen af den vedergällning, som .. blifvit dem beviljad».*

Och ännu 50 år senare läsa vi i kyrkorådets protokoll:

[Fattigvårdsstyrelsens ledamot Bankfullmäktigen Matts Eriksson i Tyresta förevisade ett utslag av Kongl. Hofrätten enligt hvilket utslag lösen var honom tilldömd och begärde att fattigvården skulle ersätta den del af nämnda lösen som avlidne blinde fattighjonet Karl Olsson var ådömd. Ordföranden framställde fråga till fattigvårdens öfrige ledamöter huruvida denna lösen borde betalas för det aflidne fattighjonet, men erhöll derpå nekande svar.](#)

Tiden var hård, och ME var ett barn av sin tid. När man diskuterar rätt till inflyttning i Österhaninge, vill han från församlingen utestänga *”1. alla mindre arbetsföra personer, 2. alla gifta drängar och annat löst folk» med »bräcklig hustru eller barn, 3. ogifta eller änklingar och änkor med bräckliga barn”.*

Därom blev dock intet beslutat.

Men eljest tycks ME ha haft en god och mänsklig karaktär. Särskilt märker man, att han sökte försvara de svaga och oskyldigt misstänkta. Församlingen hade på den tiden mycket besvär med sina klockare. Anders Lindqvist blev år 1812 anklagad för oskickligt leverne, bl. a. för lönskaläge

med sin piga i sakristian. ME och nämndemannen Anders Larsson i Stadsberga blevo då utsedda att, jämte kyrkvärdarna, till vilka ME då ännu inte hörde, undersöka sanningen i dessa äreröriga beskyllningar. Efter verkställd undersökning försvarade ME klockare Lindqvist men kunde sedan ej annat än biträda beslutet om hans avsättning. Till hans efterträdare valdes en klockarson från Muskö, den sedan i församlingen namnkunnige Anders Bjurholm. Domkapitlet i Strängnäs upphävde Lindqvists avsättning men då satt han redan i häkte för inbrottsstöld! Man undrar inte på, att kyrkoherden, professor Thyselius ville göra upp en instruktion, men ME var tveksam om lagligheten av ett sådant aktstycke. Återigen långt från nutiden!

Den nyvalde klockare Bjurholm blev med tiden även han ett sorgebarn. När han år 1822 *»överföll Anders Andersson i Tyresta med otidiga ord»*, nöjde sig ME med att ge honom en erinran om allmänna lagens föreskrift. Men otack är (kyrk-)vär(l)dens lön.

När Matts Ersson i egenskap av kyrkvärd den 16 aug. 1835 stod vid sockenstugan och bedömde anbud på kasserade takspån, blev han *»med ovett överfallen af klockare Bjurholm och dess hustru»*. Man tillkallade vittnen, som uppgåvo, *»att klockare Bjurholm och Hans Hustru, då spånen skulle säljas vid kyrkan, öpnat hvar sitt fenster med nerskällande på Bancofullmäktigen med det grövsta ovett, hvarvid de fällt följande utlåtelse»:*

[Nu blir ni tjockare om ni får i er spånen](#)

[Och ni skulle skemmas](#)

[Att ni är en stor rackare och Kanalje](#)

[Och ni är den nedrigaste människa](#)

[Att ni skall settas i Tidninga en sådan människa ni är](#)

Samt att det var mycket mera, som vittnena icke kunde minnas, hvilket de med Ed kunna styrka om det så påfordrades.

Påföljande år måste ME på sockenstämman anmäla, att Bjurholm klandrat fattigföreståndarens förvaltning och påstått, att ingen redovisning skett. ME hade dock varje år ingivit räkningar till stämman.

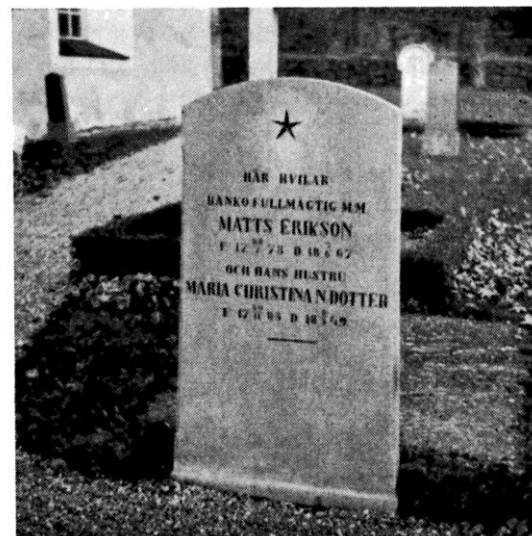
Som revisorer tillsattes baron Cederström på Sanda och inspektor Mentzer på Årsta. Något fel förelåg icke, endast fräckt förtal. Men detta hindrade inte, att ME senare ånyo hjälpte klockare Bjurholm i en stor och het strid om förflyttningen av ett fähus. Den gången var det emellertid fråga om en kamp mot adeln och de besuttna, t.ex. patron Bremer på Årsta, och då gick ME gärna i spetsen.

Detta förhållande är kanske också anledningen till att ME ställde sig på komminister Hallins sida i en uppgörelse med baron Cederström på Sanda. ME håller med inspektor Hjortzberg på Söderby, att Hallin skulle få ersättning för protokollslösen i en process mot hovstallmästare Braunerhjelm om Kalsviks gränser.

Efter överklagande i Högsta Domstolen utlåter sig ME: *»Ehuru jag icke är i tillfälle att bedöma huruvida alla uti Comminister Hallins skrivelser fordrade ersättningsanspråk äro rättvisa och billiga, förenar jag mig dock, till undvikande af vidare inblandning i en möjligen blifvande rättegång och dess kostnad, med hvad Inspektörerna Hjortzberg och Malmborg redan yttrat».*

Eftersom Haninge Hembygds-gille sammanträder i Västerhaninge gamla tingshus, kan denna teckning kanske avslutas med vad ME på sockenstämman yttrade om därvarande krogrörelse: *»Som jag icke har mig bekant, huru denna Krogrörelse uppkommit, må densamma när som helst upphöra, blott Häradets Tingshus-byggnadsskyldige, genom minskning af denna inkomst, icke blifva mera betungade med ett förhöjdt underhåll för denna».*

Detta citat visar också den avvägning av ideella och ekonomiska synpunkter, som utmärkte Matts Ersson.



Matts Erssons och hans hustrus grav på sydsidan om Österhaninge kyrka.

Denna artikel av dåvarande kyrkoherden i Österhaninge församling, Åke V. Ström, var införd i Haningegilletts medlemsblad Haningebygden nr 6 i december 1960.

Samtliga fotnoter är borttagna.

Bearbetad i nov 2014 av Sune Nilsson
sune.n@telia.com